

Rozdział I. Partnerski ustrój majątkowy o charakterze *régime secondaire*

§ 1. Wyjaśnienie pojęcia

Przed przystąpieniem do właściwych rozważań wypada wyjaśnić, iż pod pojęciem partnerskiego ustroju majątkowego o charakterze *régime secondaire* należy rozumieć zespół reguł, które wyznaczają zakres (skład) majątków partnerów, zasady korzystania z tych majątków i zarządzania nimi, czy – innymi słowy – które określają sytuację prawną partnerów względem dóbr majątkowych nabytych przez nich przed powstaniem ustroju oraz nabywanych w czasie jego trwania¹.

§ 2. Ustawowy partnerski ustrój majątkowy

I. Typ ustroju. Zasady przynależności dóbr majątkowych do określonych mas majątkowych

1. Belgia

Ustawowym ustrojem majątkowym współtowarzyszy życia związanych węzłem usankcjonowanej prawnie kohabitacji (*cohabitants légaux*) jest rozdzielnosc majątkowa (*la séparation des patrimoines*). W myśl bowiem przepisu art. 1478 ust. 1 belg. KC każda z osób o określonym wyżej statusie zachowuje dobra majątkowe, co do których może udowodnić, iż należą do niej, a także dochody, które te dobra przynoszą, oraz wynagrodzenie za pracę. W literaturze podkreśla się, że posłużenie się przez ustawodawcę terminem „zachowuje” w odniesieniu do dochodów z majątku oraz z pracy stanowi przejaw

¹ Zob. definicję małżeńskiego ustroju majątkowego o charakterze *régime secondaire* – J. Ignatowicz, M. Nazar, Prawo rodzinne, Warszawa 2005, s. 123.

woli uniknięcia jakiegokolwiek uwspólnienia, które następowaloby *ex lege*, jak również jakiegokolwiek narzucania w drodze ustawy uczestnictwa w dorobku partnera (rozumianym jako majątek, którego partner „dorobił się” po powstaniu ustroju majątkowego)². Takie podejście oceniane jest jako rozsądne, ponieważ w roli typowego adresata omawianej instytucji nie należy widzieć pary osób skłonnych dzielić się nabywanymi dobrami majątkowymi w takim samym stopniu, w jakim darzą się one uczuciem³. Nie powinno się jednak bagatelizować znaczenia kolejnej reguły, składającej się na tzw. *mini régime secondaire*⁴ belgijskich współtowarzyszy życia. Otóż zgodnie z przepisem art. 1478 ust. 2 belg. KC dobra majątkowe, co do których żaden z partnerów z zarejestrowanego związku nie może udowodnić, że należą do niego, oraz dochody, które te dobra przynoszą, uważa się za objęte niepodzielną wspólnością.

Warto w tym miejscu wspomnieć, że zdaniem *P. Senaev'e'a* oraz *E. Coene'a* dwa pierwsze ustępy omawianego artykułu stanowią *superfluum* ustawowe, ponieważ nie wnoszą niczego nowego ponad to, co wynika już z prawa powszechnego. Pogląd ten podzielili *Y.-H. Leleu*, ale tylko w odniesieniu do normy dotyczącej zasady rozdzielnosci majątkowej. Autor ten bowiem powstrzymuje się od podobnej krytyki w stosunku do zamieszczonego w przepisie art. 1478 ust. 2 belg. KC domniemania niepodzielnej wspólności, posługując się w tym kontekście określeniem „przypomnienie” i zwracając uwagę na symboliczną czy też dydaktyczną wymowę całej regulacji⁵.

2. Szwajcaria

Analogiczna konstrukcja przyjęta została w szwajcarskiej ustawie federalnej z 18.6.2004 r. o zarejestrowanym związku partnerskim osób tej samej płci (*Loi fédérale sur le partenariat enregistré entre les personnes du même sexe*, dalej: LPart). I tak, z treści przepisu art. 18 ust. 1 LPart wynika, że zawarcie zarejestrowanego związku partnerskiego nie wywiera co do zasady żadnego wpływu na majątek osoby, która w taki związek wstąpiła, tak podczas jego trwania, jak

² *Y.-H. Leleu*, Le régime juridique de la cohabitation légale, w: La loi du 23 novembre 1998 instaurant la cohabitation légale, Actualités du droit familial 1997-1999, październik 1999, s. 66.

³ *F. Tainmont*, Le patrimoine des cohabitants et les difficultés en résultant – La cohabitation légale, w: *Ph. De Page, A. Culot* (red.), Cohabitation légale et cohabitation de fait. Aspects civils et fiscaux, Louvain-la-Neuve 2008, s. 23.

⁴ Określenie zaproponowane przez *Y.-H. Leleu* w: Les biens et le logement du couple non marié, w: *J.-L. Renchon, F. Tainmont*, Le couple non marié à la lumière de la cohabitation légale, Louvain-la-Neuve 2000, s. 162.

⁵ *Y.-H. Leleu*, Le régime, s. 66.

i w razie jego rozwiązania⁶, a zatem – choć we wskazanej regulacji nie posłużono się tym terminem – należy uznać, iż ustawowym ustrojem partnerskim (*un régime partenarial ordinaire*) uczyniono, podobnie jak w Belgii, rozdzielność majątkową (*séparation de biens*)⁷. Głównym zaś celem przyświecającym szwajcarskiemu legislatorowi było powołanie do życia mechanizmu tak dalece prostego i przejrzystego, jak to tylko możliwe⁸. I tak, w ustroju rozdzielności majątkowej nie występuje – jak ma to miejsce np. w przypadku reżimu uczestnictwa w nabytkach (*participation aux acquêts*), będącego wedle prawa szwajcarskiego ustawowym ustrojem majątkowym małżonków – skomplikowany system wyrównawczy na wypadek rozwiązania partnerstwa⁹. Nie jest on zresztą – zdaniem twórców ustawy – konieczny. Zakładają oni bowiem, iż fakt zaangażowania się we wspólne życie w omawianej formie nie przeszkadza partnerom w wykonywaniu działalności zarobkowej. Pominęto zatem *a priori* sytuacje, w których względy słuszności wymagałyby stworzenia jednemu z partnerów możliwości uzyskania udziału w dorobku, jaki drugi partner uzyskał w czasie trwania zarejestrowanego związku partnerskiego, mogąc poświęcić się całkowicie pracy zawodowej właśnie dzięki odciążeniu go przez współtowarzysza, który zrezygnował z działalności zarobkowej na rzecz aktywności w gospodarstwie domowym. W rezultacie przyjęcia przedstawionego zapatrywania, stosunki majątkowe między partnerami z zarejestrowanego związku w znacznym zakresie podlegają po prostu przepisom prawa rzeczowego oraz prawa zobowiązań¹⁰. Konieczne jest przy tym podkreślenie, iż opisane rozwiązanie spotkało się z szeroką akceptacją, wyrażoną w toku procedury konsultacyjnej, przeprowadzonej w okresie od 14.11.2001 r. do 28.2.2002 r. z udziałem 26 kantonów, 10 partii politycznych i 38 organizacji, a jedynie 6 podmiotów wyrażających opinie w ramach tego przedsięwzięcia opowiedziało się za reżimem

⁶ Message relatif à la loi fédérale sur le partenariat enregistré entre personnes du même sexe du 29 novembre 2002, 02.090, s. 1241. Tekst dostępny na stronie: <http://www.admin.ch/ch/f/fi/2003/1192.pdf>.

⁷ P. Pichonnaz pisze w tym kontekście o ustroju rozdzielności majątkowej *incognito*, zob. P. Pichonnaz, Le partenariat enregistré: sa nature et ses effets, RDS 2004, t. 123, s. 416. Zob. też: M. Montini, La loi sur le partenariat enregistré entre personnes du même sexe, Sécurité sociale CHSS 2005, z. 2, s. 67; O. Guillod, Droit des familles, Neuchâtel 2009, s. 91.

⁸ Message, s. 1218.

⁹ P. Pichonnaz, Le partenariat enregistré, s. 416.

¹⁰ Zob. Message, s. 1219–1220.

partycypacji w nabytkach jako ustawowym ustrojem partnerskim¹¹. W odniesieniu do tego ostatniego stanowiska, warto zwrócić uwagę na opinię przedstawioną przez Uniwersytet w Neuchâtel, z której wynika, iż choć rzadko zdarza się, by w związku tworzonym przez osoby tej samej płci jeden z partnerów ograniczył swoją działalność zarobkową w celu poświęcenia się w większej mierze pracom w gospodarstwie domowym, to jednak spostrzeżenie to nie może stanowić podstawy dla zróżnicowanego traktowania partnerów z zarejestrowanego związku – z jednej strony i małżonków – z drugiej¹². Tymczasem to reżim uczestnictwa w nabytkach – jak już wspomniano – jest w szwajcarskim systemie prawnym ustawowym małżeńskim ustrojem majątkowym, przy czym dopuszcza się dokonanie przez strony wyboru jednego spośród dwóch pozostałych znanych szwajcarskiemu prawu ustrojów. Na uwagę zasługują również wypowiedzi tych uczestników konsultacji, którzy postulowali przyznanie partnerom z zarejestrowanego związku możliwości podporządkowania łączących ich stosunków majątkowych innym zespołom reguł niż te składające się na ustrój rozdzielnosci, a jednocześnie nie wyrażali wprost sprzeciwu wobec przyznania temu ostatniemu reżimowi roli ustroju ustawowego¹³. Warto podkreślić, że wprowadzenie proponowanych przez nich rozwiązań miało – ich zdaniem – lepiej odzwierciedlać różnorodność układów sytuacyjnych, w jakich mogą się znaleźć partnerzy z zarejestrowanego związku, w szczególności zaś wychodzić naprzeciw potrzebom tych par, które wychowują dzieci¹⁴. Jak zostanie to szerzej omówione w dalszej części tego rozdziału, koncepcję tę urzeczywistniono w określonym zakresie w przepisach art. 25 LPart.

Trafność wyboru dokonanego przez szwajcarskiego ustawodawcę w kwestii ustawowego ustroju majątkowego partnerów oceniana jest również w kręgu przedstawicieli doktryny. I tak, *P. Pichonnaz* formułuje pod adresem przyjętego rozwiązania dwa zarzuty.

Po pierwsze, aby przekonać się, że głosy krytyki podnoszone w tej materii nie są pozbawione słuszności, wystarczy – zdaniem wymienionego au-

¹¹ Tekst „Wyników procedury konsultacyjnej” (*Résultats de la procédure de consultation*) dostępny na stronie: http://www.bj.admin.ch/content/dam/data/gesellschaft/gesetzgebung/eingetragene_partnerschaft/ve-ber2-f.pdf.

¹² Wyniki procedury, s. 12.

¹³ Tamże.

¹⁴ Należy zaznaczyć, iż – w obliczu zakazu adopcji dziecka przez partnerów z zarejestrowanego związku oraz korzystania przez nich z medycznie wspomaganego zapłodnienia – nigdy nie są to dzieci wspólne.

tora – poddać analizie sytuację, w której jeden z partnerów podejmuje inwestycję na rzecz przedmiotu majątkowego należącego do drugiej strony związku. Przedstawiona hipoteza urzeczywistniona zostaje w szczególności wówczas, gdy jeden ze współtowarzyszy życia czyni nakłady celem ulepszenia mieszkania, które służy obu partnerom, lecz którego właścicielem jest wyłącznie druga z osób tworzących parę. W takim przypadku inwestujący partner napotka trudności, próbując wystąpić z roszczeniem o wypłatę udziału w powstałej dzięki poczynionym przez niego nakładom nadwyżce wartości danego dobra majątkowego. Nie będzie mógł on bowiem powołać się na przepis art. 206 szwajc. KC, stanowiący podstawę dla dochodzenia zaspokojenia roszczenia z tytułu nieodwzajemnionego przyczynienia się przez jednego z małżonków do nabycia, ulepszenia lub zachowania składników majątku drugiego małżonka. Norma ta wszak jest jednym z elementów reżimu uczestnictwa w nabytkach, nie znajduje już natomiast zastosowania wobec par pozostających w reżimie rozdzielnosci majątkowej.

Po drugie – podnosi *P. Pichonnaz* – ustanowiony mocą przepisów art. 18 LPart ustawy partnerski ustrój majątkowy nie wpisuje się w koncepcję „wspólnoty interesów” współtowarzyszy życia połączonych więziami zarejestrowanego związku partnerskiego, podczas gdy wiele innych unormowań omawianego aktu prawnego zmierza do realizacji tej idei.

P. Pichonnaz wyraża ponadto wątpliwości co do tego, czy zasadnym było kierowanie się przez ustawodawcę przy wyborze reżimu ustawowego partnerów prawidłowością, zgodnie z którą prowadzenie wspólnego życia w ramach zarejestrowanego związku partnerskiego nie przeszkadza w wykonywaniu działalności zarobkowej. Autor ten zauważa bowiem, iż takie samo twierdzenie jest prawdziwe również w przypadku małżonków, a mimo to ustawodawca na wypadek braku małżeńskiej umowy majątkowej podporządkował ich stosunki majątkowe reżimowi uczestnictwa w nabytkach¹⁵.

Przechodząc do omówienia reguł składających się na szwajcarski ustawy partnerski reżim majątkowy, zaznaczyć należy, iż w art. 18 ust. 1 LPart statutowano zasadę, w myśl której każdy z partnerów rozporządza swoimi dobrami. Zasada swobodnego rozporządzania przez partnera składnikami jego majątku doznaje jednak ograniczeń, wynikających ze wzajemnych obowiązków, jakie z mocy ustawy mają względem siebie osoby połączone ze sobą wię-

¹⁵ *P. Pichonnaz*, Le partenariat enregistré, s. 416–417.

zią zarejestrowanego związku partnerskiego (na ten temat – zob. rozdział I § 2 pkt II.2).

Druga z reguł stanowiących fundament ustawowego partnerskiego ustroju majątkowego przyjętego w prawie szwajcarskim przewiduje, iż każdy, kto twierdzi, że dane dobro majątkowe należy do jednego z partnerów, obowiązany jest to udowodnić (art. 19 ust. 1 LPart)¹⁶. Warto przy tym zwrócić uwagę,

¹⁶ Trzeba zaakcentować, iż istotną rolę odgrywa w rozpatrywanym kontekście spis dóbr majątkowych należących do każdego z partnerów, sporządzony w zwykłej formie pisemnej lub w formie aktu notarialnego. W razie wyboru tego drugiego wariantu zachodzi domniemanie zgodności treści takiego dokumentu ze stanem rzeczywistym (*la présomption d'exactitude*). Dotyczy ono jednak wyłącznie spisu inwentarza powstałego w ciągu jednego roku od dnia wejścia wykazanych w nim dóbr w skład majątków partnerów (art. 20 ust. 2 LPart). Zob. P. Pichonmaz, Le régime „partenarial” des partenaires enregistrés, w: A.R. Ziegler, M. Bertschi, A. Curchod (red.), Droits des gays et lesbiennes en Suisse, Berne 2007, s. 202–203, 207, 211; Message, s. 1241–1242. Dzięki zastosowaniu przedstawionego mechanizmu, w sposób automatyczny rozstrzyga się kwestię przynależności danego dobra do określonej masy majątkowej. Warto w tym miejscu podkreślić, że konstrukcja wprowadzona w przepisach art. 20 LPart obejmuje swym zakresem przedmiotowym wszelkie dobra wchodzące w skład majątków partnerów, w tym także przysługujące im wzajemnie wierzytelności.

Pamiętać jednak trzeba, iż z opisywanej regulacji nie wynika domniemanie, iż wyliczenie zamieszczone w akcie notarialnym ma charakter wyczerpujący. Dlatego też partner nie może powoływać się na fakt nieuwzględnienia danego dobra w spisie inwentarza, aby w ten sposób wykazać, że drugiemu ze współtwarzyszy życia nie przysługuje względem owego dobra prawo wyłącznej własności. Niemniej dopuszczalne jest przyjęcie – na podstawie szczególnych okoliczności towarzyszących sporządzeniu spisu inwentarza – **domniemania faktycznego**, że w spisie tym wymienione zostały wszystkie składniki mas majątkowych występujących w ramach danej wspólnoty partnerskiej.

Należy też dodać, że opisywane domniemanie zgodności ze stanem rzeczywistym nie odnosi się również do wskazanej w dokumencie omawianego rodzaju wartości figurujących w nim przedmiotów. Moc dowodowa aktu w tym zakresie podlega zatem swobodnej ocenie sędziego na zasadach ogólnych.

Na uwagę zasługuje wreszcie sformułowanie użyte dla określenia początku biegu rocznego terminu, po upływie którego – zgodnie z normą art. 20 ust. 2 LPart – wyłączona jest możliwość sporządzenia spisu inwentarza o treści uznawanej *a priori* za zgodną z rzeczywistym statusem własnościowym dóbr partnerów. Otóż ustawodawca posłużył się w tym kontekście zwrotem *l'apport*, przypisując w ten sposób decydującą rolę chwili „wejścia dobra w skład majątku”. Niemniej w przypadku dóbr majątkowych nabytych przed zawarciem zarejestrowanego związku partnerskiego wskazany termin liczyć należy od chwili rejestracji związku. Zob. P. Pichonmaz, Le régime, s. 209–211.

Podkreślić trzeba, iż mechanizm ustanowiony w przepisie art. 20 ust. 2 LPart niewątpliwie usprawnia postępowanie dowodowe. Co więcej, aby ułatwić partnerom korzystanie z tego rozwiązania, w art. 20 ust. 1 LPart zamieszczono regulację, w myśl której każda z osób pozostających w zarejestrowanym związku partnerskim w każdym czasie żądać, aby jej współtwarzysz życia współdziałał przy sporządzaniu spisu inwentarza w formie aktu notarialnego. Warto

że – inaczej niż uczynił to w przypadku analogicznej regulacji legislator belgijski – ustawodawca szwajcarski oznaczył podmiot obciążony ciężarem dowodu, posługując się określeniem „ktokolwiek”. Użycie tego sformułowania wskazuje jednoznacznie, iż przedstawione unormowanie znajduje zastosowanie nie tylko w relacjach między samymi stronami związku, ale również między partnerami a spadkobiercami lub partnerami a innymi osobami trzecimi¹⁷. Jeśli strona, na której spoczywa ciężar dowodu, nie podoła temu wymogowi, do głosu dochodzi – podobnie jak wedle prawa belgijskiego – domniemanie, w myśl którego dane dobro majątkowe uważa się za przedmiot współwłasności obu stron zarejestrowanego związku partnerskiego (art. 19 ust. 2 LPart). Z taką sytuacją mamy najczęściej do czynienia w przypadku darowizn dokonywanych na rzecz partnerów z okazji rejestracji związku oraz innych wspólnie obchodzonych uroczystych wydarzeń. Trzeba przy tym podkreślić, że z uwagi na fakt, iż domniemanie współwłasności dochodzi do głosu właśnie wtedy, gdy brak jest dowodu przysługiwania jednemu z partnerów względem danego dobra majątkowego wyłącznego prawa¹⁸, wykluczone zostało *de facto* obalenie owego domniemania. Dlatego też P. Pichonnaz wyraził pogląd, iż konstrukcja przewidziana w przepisie art. 19 ust. 2 LPart ma charakter *praesumptionis iuris et de iure*¹⁹.

w tym miejscu zauważyć, iż unormowanie tej kwestii uznaje się powszechnie za konkretyzację wyrażonej w przepisach art. 12 LPart zasady udzielania sobie przez partnerów wzajemnej pomocy (zob. P. Pichonnaz, *Le régime*, s. 207). W razie odmowy współpracy ze strony partnera, do którego żądanie takie zostało skierowane, a także w przypadku braku porozumienia co do przynależności poszczególnych dóbr do występujących w ramach wspólnoty mas majątkowych, jak również w braku zgodnego stanowiska co do wyboru osoby notariusza, współtowarzysze życia mogą zwrócić się o podjęcie interwencji do sędziego. Usunięcie wymienionych przeszkód następuje wówczas w drodze rozstrzygnięcia, w którym sędzia powinien określić elementy konieczne dla sporządzenia spisu. Na podstawie tych wskazań przebiega drugi etap procedury, polegający na zredagowaniu aktu *questionis* przez urzędnika publicznego, który – jak zauważa się w literaturze – nie ma w takiej sytuacji „szerokiego pola manewru”. Zob. P. Pichonnaz, *Le régime*, s. 208–209.

Wreszcie, należy wspomnieć, iż domniemanie ustanowione w przepisie art. 20 ust. 2 LPart jest wzruszalne.

¹⁷ P. Pichonnaz, *Le régime*, s. 201.

¹⁸ Domniemanie ustanowione w art. 19 ust. 2 LPart odnosi się nie tylko do prawa własności, ale również do ograniczonych praw rzeczowych, praw na dobrach niematerialnych oraz wierzytelności. Zob. P.-H. Steinauer, w: H. Deschenaux, P.-H. Steinauer, M. Baddeley, *Les effets du mariage*, Berne 2009, s. 505.

¹⁹ P. Pichonnaz, *Le régime*, s. 204.

3. Francja

Także zawarcie francuskiego cywilnego paktu solidarności (PACS) nie prowadzi co do zasady do powstania wspólnoty majątkowej (*union patrimoniale*) między stronami związku. Zgodnie bowiem z założeniem legislatora²⁰ PACS łączy jedynie **osoby** partnerów, nie wywierając wpływu na ich majątki, które pozostają niezależne od siebie²¹. Również w prawie francuskim zatem ustawowym ustrojem partnerskim jest rozdzielność majątkowa (*séparation de biens, séparation des patrimoines*, art. 515-5 ust. 1 fr. KC)²². Oznacza to, że wszystkie dobra majątkowe nabyte indywidualnie przez daną stronę związku przed zawarciem paktu lub w czasie jego trwania wchodzą w skład majątku owej strony. Zasada ta rozciąga się także na pożytki i dochody, które dobra te przynoszą. Należy też dodać, że w odniesieniu do składników majątku osobistego każdego z partnerów w pełnym zakresie działają mechanizmy surogacji przedmiotowej oraz akcesji²³.

Trzeba przy tym zaznaczyć, że – tak samo, jak w myśl prawa belgijskiego – przy ustalaniu przynależności danego dobra do jednej z mas majątkowych nie ma znaczenia fakt uczestniczenia przez drugiego partnera w pokryciu kosztów nabycia, jeżeli czynność prawna, na mocy której dochodzi do uzyskania tytułu prawnego do danego dobra, dokonywana jest wyłącznie w imieniu jednej z osób tworzących parę. Decydującą rolę w rozstrzygnięciu wskazanej wy-

²⁰ Należy wyjaśnić, że mowa tu o legislatorze 2006 r., który wprowadził ustawę nowelizującą dotychczasową regulację dotyczącą cywilnego paktu solidarności (*Loi n° 2006-728 du 23 juin 2006 portant réforme des successions et des libéralités*, tekst dostępny na stronie: <http://www.legifrance.gouv.fr/affichTexte.do?cidTexte=JORFTEXT000000637158>); ustawodawca 1999 r. przyjął bowiem koncepcję zmierzającą do o wiele silniejszego zespolenia interesów majątkowych osób związanych PACS. Na ten temat: *P.K. Twardoch*, Ustrój majątkowy w ramach francuskiego cywilnego paktu solidarności (PACS) na tle prawoporównawczym, KPP 2010, z. 1, s. 69 i n.

²¹ Zob. *I. Dauriac*, Les régimes matrimoniaux et le PACS, Paris 2010, s. 447–448.

²² *Y. Delecraz*, Le nouveau régime des biens dans le pacs, *Actualité Juridique Famille* 2007, Nr 1, s. 12; *J.-F. Pillebout*, Le Pacs. Pacte civil de solidarité, Paris 2007, s. 43; *F. Sauvage*, Le régime des partenaires d'un pacs: liberté, prospérité et solidarité?, *Droit et Patrimoine* 2008, Nr 173, s. 64–67; *S. Gaudemet*, Organisation du pacte civil de solidarité, *Juris-Classeur. Ingénierie du patrimoine* 1, 2009, z. 90, s. 11; *F. Laroche-Gisserot*, Les régimes séparatistes. – Un environnement favorable, *La Semaine Juridique Notariale et Immobilière* 2009, Nr 22, s. 1191 i n.; *B. Beignier*, Régimes matrimoniaux, PACS, concubinage. *Droit interne. Droit international privé*, Paris 2010, s. 291; *A. Depondt*, Le pacs: aspects patrimoniaux, w: *Famille et patrimoine*, Rueil-Malmaison 2010, s. 191; *S. Gaudemet*, PACS et principe participatif, w: *I. Dauriac, C. Grare-Didier, S. Gaudemet* (red.), *Quelle association patrimoniale pour le couple?*, Paris 2010, s. 97; *I. Dauriac*, Les régimes, s. 447–448.

²³ *I. Dauriac*, Les régimes, s. 450.

żej kwestii odgrywa bowiem imię i nazwisko, którym przy dokonywaniu owej czynności oznaczono osobę nabywcy. Temu zaś z partnerów, który wsparł finansowo swego współtowarzysza życia występującego jako nabywca, przysługuje jedynie roszczenie o zaspokojenie wynikającej stąd wierzytelności²⁴.

Przedstawione reguły ustroju rozdzielności majątkowej uzupełnia i w tym systemie prawnym domniemanie niepodzielnej wspólności w częściach równych, dochodzące do głosu zawsze wtedy, gdy żadna ze stron paktu nie udowodni, że dane dobro majątkowe wchodzi w skład jej majątku osobistego (art. 515-5 ust. 2 fr. KC).

Jak pokazują to przedstawione wyżej wywody, legislatorzy Belgii, Szwajcarii oraz Francji rolę ustawowego ustroju partnerskiego przyznali rozdzielności majątkowej. Jednak nietrudno wskazać także państwa, w których stosunki majątkowe partnerów z zarejestrowanego związku, w braku odmiennych postanowień umownych, ustawa podporządkowuje reżimowi pozwalającemu w chwili jego ustania na uczestnictwo partnera w dorobku uzyskanym w czasie obowiązywania ustroju przez drugą stronę związku. W tym kierunku podążyli m.in. prawodawcy Quebecu²⁵ oraz Niemiec.

4. Quebec

Zgodnie z brzmieniem przepisu art. 521.8 ust. 2 kodeksu cywilnego Quebecu (*Code civil du Québec*, dalej: KC Quebecu) osoby połączone ze sobą więzią zarejestrowanego związku partnerskiego, noszącego w tamtejszym systemie prawnym miano związku cywilnego (*l'union civile*), poddane są reżimowi wspólnoty nabytków (*la société d'acquêts*), jeśli przed zawarciem związku nie ustanowiły innego ustroju majątkowego w drodze umowy. Należy przy tym zauważyć, że wspomniany reżim jest w Quebecu także ustawowym ustrojem majątkowym małżonków. Stąd też odpowiednie zastosowanie w tej materii znajdują przepisy art. 448–484 KC Quebecu, stworzone właśnie z myślą o małżonkach.

Zgodnie ze wskazanymi powyżej unormowaniami, pod rządem ustroju wspólnoty nabytków powstają dwie masy dóbr, po jednej w sferze majątkowej

²⁴ S. Gaudemet, Organisation, s. 11; I. Dauriac, Les régimes, s. 450.

²⁵ Zob. M.D. Castelli, D. Goubau, Le droit de la famille au Québec, Quebec, Uniwersytet Laval 2005, s. 159; M. Tétrault, Droit de la famille. Le mariage, l'union civile et les conjoints de fait: Droits, obligations et conséquences de la rupture, Cowansville 2010, s. 517.

każdej ze stron związku. Każda z tych mas dzieli się z kolei na majątek osobisty danego współtowarzysza życia (*biens propres*) oraz jego nabytki (*acquêts*).

Składnikami majątku osobistego są w szczególności:

- 1) dobra majątkowe, których dany partner jest właścicielem lub posiadaczem w początkowej chwili obowiązywania ustroju (art. 450 pkt 1 w zw. z art. 521.8 ust. 3 KC Quebecu);
- 2) dobra majątkowe nabyte przez danego partnera w czasie trwania ustroju w drodze dziedziczenia lub darowizny (art. 450 pkt 2 w zw. z art. 521.8 ust. 3 KC Quebecu);
- 3) pożytki i dochody, jakie przynoszą dobra majątkowe nabyte przez danego partnera w drodze dziedziczenia lub darowizny, jeśli testator lub darczyńca tak postanowił (art. 450 pkt 2 w zw. z art. 521.8 ust. 3 KC Quebecu);
- 4) dochody uzyskiwane z eksploatacji przedsiębiorstwa należącego do majątku osobistego danego partnera, jeśli zostają one zainwestowane w działalność przedsiębiorstwa (art. 457 ust. 1 w zw. z art. 521.8 ust. 3 KC Quebecu);
- 5) dobra majątkowe nabyte przez danego partnera w miejsce składnika majątku osobistego, w tym także świadczenia odszkodowawcze z tytułu ubezpieczenia mającego za przedmiot składnik majątku osobistego (art. 450 pkt 3 w zw. z art. 521.8 ust. 3 KC Quebecu);
- 6) ubrania, dokumenty osobiste, obrączki, a także uzyskane przez danego partnera odznaczenia i dyplomy (art. 450 pkt 5 w zw. z art. 521.8 ust. 3 KC Quebecu);
- 7) narzędzia pracy potrzebne danemu partnerowi do wykonywania zawodu (art. 450 pkt 6 w zw. z art. 521.8 ust. 3 KC Quebecu);
- 8) dobra majątkowe, do nabycia których posłużyły składniki majątku osobistego danego partnera oraz nabytki, jeśli wartość przeznaczonych na ten cel składników majątku osobistego przewyższyła połowę całkowitego kosztu nabycia (art. 451 ust. 1 w zw. z art. 521.8 ust. 3 KC Quebecu);
- 9) prawo do renty alimentacyjnej oraz renty z tytułu niepełnosprawności, jednakże status nabytków mają wszelkie pochodzące stąd korzyści pieniężne przypadające lub pobrane w czasie trwania ustroju lub też należne w razie śmierci partnera jego spadkobiercom (art. 453 w zw. z art. 521.8 ust. 3 KC Quebecu);
- 10) świadczenia uzyskane przez partnera jako naprawienie wyrządzonej mu szkody na osobie lub doznanej przez niego krzywdy, a także upraw-

nienie do żądania odszkodowania z określonego wyżej tytułu (art. 454 w zw. z art. 521.8 ust. 3 KC Quebecu);

- 11) prawa własności intelektualnej i przemysłowej (art. 458 w zw. z art. 521.8 ust. 3 KC Quebecu)²⁶.

Wszystkie natomiast dobra majątkowe danego partnera, które nie należą do kategorii dóbr zaliczonych przez ustawodawcę do składników majątku osobistego, mają status nabytków (art. 449 w zw. z art. 521.8 ust. 3 KC Quebecu). W szczególności, nabytkami są:

- 1) wynagrodzenie za pracę pobrane w czasie trwania omawianego ustroju (art. 449 pkt 1 w zw. z art. 521.8 ust. 3 KC Quebecu);
- 2) pożytki i dochody, jakie przynoszą dobra majątkowe nabyte przez danego partnera w drodze darowizny lub dziedziczenia, jeśli w umowie lub testamencie brak postanowienia o zaliczeniu ich do majątku osobistego (art. 450 pkt 2 *a contrario* w zw. z art. 521.8 ust. 3 KC Quebecu);
- 3) pobrane lub przypadające w czasie trwania ustroju pożytki i dochody ze wszelkich innych dóbr majątkowych należących do majątku osobistego, jak również z dóbr majątkowych stanowiących nabytki (art. 449 pkt 2 w zw. z art. 521.8 ust. 3 KC Quebecu);
- 4) pobrane lub przypadające w czasie trwania ustroju pożytki i dochody, jakie przynoszą prawa własności intelektualnej i przemysłowej (art. 458 w zw. z art. 521.8 ust. 3 KC Quebecu);
- 5) dobra majątkowe, do nabycia których posłużyły nabytki o wartości przewyższającej połowę całkowitego kosztu nabycia (stosunek ten ustalany jest według wartości nabytków z chwili nabycia danego dobra; art. 451 ust. 1 w zw. z art. 521.8 ust. 3 KC Quebecu);
- 6) dochody, jakie przynosi przedsiębiorstwo stanowiące składnik majątku osobistego partnera, jeśli nie zostają one zainwestowane w działalność tegoż przedsiębiorstwa (art. 457 ust. 1 *a contrario* w zw. z art. 521.8 ust. 3 KC Quebecu)²⁷.

²⁶ M. Tétrault, Droit de la famille, s. 520–523; M.D. Castelli, D. Goubau, Le Droit de la famille, s. 159; E. Groffier, Canada (Québec). Personnes. Famille, Juris-Classeur de droit comparé 2 1996, z. 1, s. 16; Ch. Labonté, La société d'acquêts, w: Collections de droit 2003-2004, Ecole du Barreau du Québec, vol. 3. Personnes, famille et successions, Cowansville 2003, s. 282–286.

²⁷ M. Tétrault, Droit de la famille, s. 523–526; M.D. Castelli, D. Goubau, Le droit de la famille, s. 159; E. Groffier, Canada (Québec). Personnes, s. 16; Ch. Labonté, La société, s. 286–287.

Należy przy tym pamiętać, że zgodnie z treścią domniemania ustanowionego w art. 459 w zw. z art. 521.8 ust. 3 KC Quebecu dobra majątkowe nabywane przez partnerów w czasie trwania omawianego ustroju uważane są *a priori* za nabytki, tak w stosunkach między partnerami, jak i wobec osób trzecich, a kwalifikacja ta ulega zmianie dopiero wówczas, gdy wykazana zostanie przynależność danego dobra do majątku osobistego jednego z partnerów. Jeśli zaś żaden z partnerów nie może udowodnić, że określone dobro majątkowe należy wyłącznie do niego jako składnik jego majątku osobistego lub jako jego nabytek, uważa się, że dobro to należy do obu stron związku na zasadzie niepodzielnej wspólności (art. 460 w zw. z art. 521.8 ust. 3 KC Quebecu)²⁸.

Kwestia przynależności poszczególnych dóbr do określonych mas majątkowych odgrywa decydującą rolę na etapie likwidacji analizowanego ustroju majątkowego. Wtedy bowiem masa nabytków podlega podziałowi na równe części między partnerów. Do tego czasu każdy ze współtowarzyszy życia uprawniony jest do samodzielnego sprawowania zarządu zarówno swoim majątkiem osobistym, jak i – poza wyjątkiem przewidzianym w przepisie art. 462 w zw. z art. 521.8 ust. 3 KC Quebecu – swymi nabytkami.

Konieczne jest wyjaśnienie, że w prawie quebeckim ustroje majątkowe o charakterze *régime secondaire* odnoszą się jedynie do tych dóbr majątkowych, które nie zostały wymienione w przepisach art. 415 KC Quebecu²⁹. To ostatnio wskazane unormowanie obejmuje bowiem katalog dóbr tworzących tzw. majątek rodzinny (*patrimoine familial*). Instytucja ta, uregulowana w art. 414 i n. KC Quebecu, stanowi element małżeńskiego, a na podstawie odwołania zamieszczonego w art. 521.6 ust. 4 KC Quebecu – także partnerskiego ustroju podstawowego (*régime de base*), znajdującego zastosowanie niezależnie od obowiązującego daną parę reżimu majątkowego o charakterze *régime secondaire*. Celem, jakiemu służyć ma instytucja majątku rodzinnego, jest zniwelowanie różnic ekonomicznych występujących między stronami związku, w szczególności w tych sytuacjach, w których jedna z osób tworzących parę nie wykonywała w czasie trwania wspólnego życia pracy zarobkowej, poświęcając się prowadzeniu gospodarstwa domowego i sprawowaniu pieczy nad

²⁸ M. Tétrault, *Droit de la famille*, s. 523; Ch. Labonté, *La société*, s. 283.

²⁹ M. Tétrault, *Droit de la famille*, s. 510. Zob. też: Ch. Labonté, *Le patrimoine familial*, w: *Collections de droit 2003-2004, Ecole du Barreau du Québec*, vol. 3, *Personnes, famille et successions*, Cowansville 2003, s. 230.

dziećmi. Wprowadzając omawianą konstrukcję prawną, quebecki legislator pragnął jednocześnie dać wyraz koncepcji, zgodnie z którą jedną z ról, jakie spełnić ma małżeństwo czy związek cywilny, jest umożliwienie osobom połączonym ze sobą taką więzią osiągnięcia wspólnego im celu. Należy wszak w tym miejscu wyjaśnić, że z tym ostatnio wspomnianym założeniem wiąże się przekonanie ustawodawcy, że w przypadku przynajmniej niektórych spośród dóbr majątkowych nabywanych przez osoby tworzące parę nabycie następuje z zamiarem realizacji wspólnego interesu³⁰. Stąd też majątek rodzinny, zgodnie z zamysłem quebeckiego ustawodawcy, składa się z dóbr: 1) nabytych w czasie trwania lub nawet przed zawarciem – odpowiednio – małżeństwa lub zarejestrowanego związku i 2) przeznaczonych na użytek rodziny, niezależnie od tego, który z małżonków czy partnerów jest właścicielem³¹ danego dobra lub też – tak wyłącznie w odniesieniu do mieszkania rodziny – podmiotem innego prawa, z którego wypływa uprawnienie do korzystania z dobra *questionis*. W razie ustania związku cywilnego, wartość netto majątku rodzinnego, a więc wartość ustalona po odliczeniu długów zaciągniętych w celu nabycia, ulepszenia, utrzymania w należyтым stanie lub zachowania dóbr składających się na tenże majątek, podlega podziałowi na równe części pomiędzy osoby pozostające dotąd w związku cywilnym, a w przypadku, gdy związek ten ustał na skutek śmierci jednej ze stron – pomiędzy partnera pozostałego przy życiu oraz spadkobierców zmarłego (art. 416 ust. 1 w zw. z art. 521.6 ust. 4 KC Quebecu). Działanie omawianej konstrukcji nie polega zatem na uczynieniu drugiej strony związku podmiotem prawa własności mającego za przedmiot określone dobro, lecz na przyznaniu owej stronie wierzytelności podlegającej zaspokojeniu na etapie likwidacji wzajemnych interesów majątkowych pary³². Należy przy tym zaznaczyć, że w myśl przepisów art. 423 ust. 1 w zw. z art. 521.6 ust. 4 KC Quebecu partnerzy nie mogą przed zawarciem związku cywilnego lub też w czasie jego trwania zrzec się praw przysługujących im do majątku rodzinnego³³.

³⁰ M. Tétrault, *Droit de la famille*, s. 152–157; M.D. Castelli, D. Goubau, *Le Droit de la famille*, s. 123–125.

³¹ M. Tétrault, *Droit de la famille*, s. 196–197; M.D. Castelli, D. Goubau, *Le Droit de la famille*, s. 127. Do majątku rodzinnego zalicza się także dobra majątkowe stanowiące przedmiot współwłasności obu partnerów lub małżonków, jeśli odpowiadają one pozostałym kryteriom z art. 415 KC Quebecu (w przypadku partnerów – z art. 415 w zw. z art. 521.6 ust. 4 KC Quebecu). Na ten temat zob. Ch. Labonté, *Le patrimoine*, s. 239–240.

³² M. Tétrault, *Droit de la famille*, s. 155–156; Ch. Labonté, *Le patrimoine*, s. 252.

³³ M. Tétrault, *Droit de la famille*, s. 154; M.D. Castelli, D. Goubau, *Le Droit de la famille*, s. 125; Ch. Labonté, *Le patrimoine*, s. 231–232.